ВЕЧЕРНИЦѢ

ЛИТЕРАЦЬКЕ ПИСЬМО ДЛЯ ЗАБАВЫ И НАУКИ.

Число 23. Львôвъ дня 5. Липця 1862.

ГАМАЛѢЯ.

Зъ „Кобзаря."

„Ой нема, нема нѣ вѣтру, нѣ хвилѣ
Изъ нашои Украины!
Чи тамъ раду радять, якъ на Турка стати,
Не чуемо на чужинѣ.
Ой повѣй, повѣй, вѣтре, черезъ море
Та зъ Великого Лугу,
Суши нашѣ слёзы, заглуши кайданы,
Розвѣй нашу тугу.
Ой заграй, заграй, синесеньке море,
Та пôдъ тыми байдаками,
Що плывуть козаки, тôлько мрѣють шапки,
Та на сей бôкъ за нами.
Ой Боже нашъ, Боже, хочъ и не за нами,
Неси ты ихъ зъ Украины:
Почуемо славу, козацькую славу,
Почуемъ та и загинемъ."

Оттакъ у Скутарѣ козаки спѣвали;
Спѣвали сердеги, а слёзы лились,
Лилися козацькѣ, тугу домовляли.
Босфоръ ажъ затрясся, бо зъ-роду не чувъ
Козацького плачу; застогнавъ широкій
И шкурою, сѣрый бугай, стрепенувъ,
И хвилю, ревучи, далеко-далеко
У синее море на ребрахъ пославъ.
И море ревнуло Босфорову мову,
У Лиманъ погнало, а Лиманъ Днѣпрови
Тую журбу-мову на хвилѣ подавъ.
Зареготався дѣдъ нашъ дужій,
Ажъ пѣна зъ уса потекла.
„Чи спишъ, чи чуешъ, брате Луже?
Хортице сестро?"
Загула
Хортиця зъ Лугомъ: „Чую, чую!"
И Днѣпръ укрыли байдаки,
И заспѣвали козаки:

„У Туркенѣ, по тôмъ-боцѣ,
Хата на помостѣ.
Гай, гай! море, грай,
Реви, скелѣ ламай!
Поѣдемо въ гостѣ.

У Туркенѣ у кишенѣ
Таляры — дукаты.
Не кишенѣ трусить,
Ѣдемъ рѣзать, палить,
Братôвъ вызволяти.

У Туркенѣ яничары
И баща на лавѣ.
Гой ги, вороги!
Мы не маемъ ваги!
Наша воля и слава!"

Плывуть собѣ спѣваючи;
Море вѣтеръ чуе.
Попереду Гамалѣя
Байдакомъ керуе.
Гамалѣю, серце млѣе:
Сказилося море.
Не злякае! и сховались
За хвилѣ — за горы.

Дрѣмае въ харемѣ — въ раю Византія,
И Скутарь дрѣмае; Босфоръ кликотить,
Неначе скаженый; то стогне, то вые:
Ему Византію хочеться збудить.
„Не буди, Босфоре: буде тобѣ горе;
Твоѣ бѣлѣ ребра пѣскомъ занесу,
У мулъ поховаю!" (реве синѣ море).
Хиба ты не знаешъ, якихъ я несу
Гостей до султана?"
Такъ море спиняло.
(Любило завзятихъ чубатыхъ Славянъ).
Босфоръ схаменувся. Туркеня дрѣмала.
Дрѣмавъ у харемѣ ледачій султанъ.
Тôлько у Скутарѣ, въ склепу, не дрѣмають
Козаки сердеги. Чого вони ждуть?
По-своему Бога въ кайданахъ благають,
А хвилѣ на той бôкъ идуть та ревуть.

„О милый Боже Украины!
Не дай пропасти на чужинѣ,
Въ неволѣ вольнымъ козакамъ!
И соромъ тутъ, и соромъ тамъ —
Вставать зъ чужои домовины,
На судъ твôй праведный прійти,
Въ залѣзахъ руки принести,
И передъ всѣми у кайданахъ
Стать козакови..."

—„Рѣжъ и бій!
Мордуй невѣру бисурмана!“
Кричять за муромъ. Хто такій?
Гамалѣю, серце млѣе:
Скутарь, скаженѣе!
„Рѣжте, бійте!“ на фортецѣ
Кричить Гамалѣя.

Реве гарматами Скутара,
Ревуть, лютують вороги;
Козацтво преться безъ ваги —
И покотились Яничары.

Гамалѣя по Скутарѣ—
По пеклу гуляе,
Самъ хурдыгу розбивае,
Кайданы ламае.
„Вылѣтайте, сѣрі птахи,
На базаръ до паю!“
Стрепенулись соколята,
Бо давно не чули
Хрещенои тôи мовы.
И нôчъ стрепенулась:
Не бачила, стара мати,
Козацькои платы.
Не лякайся, подивися
На бенкетъ козачій.
Темно всюди, якъ у будень,
А свято чимале.
Не злодѣѣ зъ Гамалѣемъ
Ѣдять мовчки сало
Безъ шашлика. „Засвѣтимо!“
До самои хмары
Съ щоглистыми кораблями
Палае Скутара.
Византія пробуркалась,
Вытрѣщае очи,
Переплива на помогу,
Зубами скрегоче.

Реве-лютуе Византія,
Руками берегъ достае;
Достала, зыкнула, встае —
И на ножахъ въ кровѣ нѣмѣе.
Скутарь, мовъ пекло те, палае;
Черезъ базары кровъ тече,
Босфоръ широкій доливае.
Неначе птахи чорні въ гаѣ,
Козацтво смѣливо лѣтае.
Нѣхто на свѣтѣ не втече!
Огонь запеклыхъ не пече.
Руйнують муры, срѣбло-злото
Несуть шапками козаки
И насыпають байдаки.
Горить Скутарь, стиха робота,
И хлопцѣ сходяться; зôйшлись
Люльки съ пожару закурили,
На байдаки, та-й потягли,
Рвучи червоні горы-хвилѣ.

Пливуть собѣ, нѣбы зъ дому;
Такъ буцѣмъ гуляють,
Та, звычайне Запорозцѣ,
Пливучи спѣвають:

„Нашъ отаманъ Гамалѣя,
Отаманъ завзятый,
Забравъ хлопцѣвъ тай поѣхавъ
По морю гуляти —
По морю гуляти,
Славы добувати,
Изъ турецькои неволѣ
Братôвъ вызволяти.
Ой пріѣхавъ Гамалѣя
Ажъ у ту Скутару,—
Сидять браты Запорозцѣ,
Дожидають кары.
Ой якъ крикнувъ Гамалѣя:
„Браты, будемъ жити,—
Будемъ жити, вино пити,
Яничара бити,
А куренѣ килимами,
Оксамитомъ крыти!“
Вылѣтали Запорозцѣ
На ланъ жито жати;
Жито жали, въ копы клали,
Гуртомъ заспѣвали:
„Слава тобѣ, Гамалѣе,
На ввесь свѣтъ великій,—
На ввесь свѣтъ великій,
На всю Украину,
Що не давъ ты товариству
Згинуть на чужинѣ!“

Плывуть спѣваючи, плыве
По-задъ завзятый Гамалѣя:
Орелъ орлятъ мовъ стереже;
Изъ Дарданелѣвъ вѣтеръ вѣе,
А не женеться Византія:
Вона боиться, щобъ Чернець
Не засвѣтивъ Галату знову,
Або гетьманъ Иванъ Пôдкова
Не кликнувъ въ море на ралець.
Плывуть собѣ, а изъ-за хвилѣ
Сонце хвилю червонить;
Передъ ними море миле
Гомонить и кликотить.
Гамалѣе, вѣтеръ вѣе....
Ось-ось наше море!....
И сховалися за хвилѣ—
За рожеві горы.

Т. Шевченко.

ОГНЯНЫЙ ЗМѢЙ.

Украинська повѣсть П. Кулѣша.

Переложивъ зъ россійського Кс. Кл.

Часть друга.

(Дальше.)

Народня пѣсня мае для Украинця особливый змыслъ, непостижимый для слухача сторонського. Не маючи нѣякого понятія о исторіи своего народу, простый сельскій парубокъ, вслухавшися въ смутнӣ напѣвы про козакôвъ, живымъ чувствомъ переноситься въ ихъ минувшій вѣкъ. Ôнъ и не годенъ самъ розказати намъ сёго, що ôнъ чуе; но кобы ôнъ давъ вамъ свою душу, то вы здивувались бы, якій богатый свѣтъ поезіи звучить пôдъ такою понурою поволокою! Тому се и теперъ, заслухавшись у пѣсню, сидѣли всѣ мовчки въ якôмось неодолимôмъ зачарованьи, и, здавалося, прислуховались до гармоніи, котора не-разъ заговорила у давно заспавшôй душѣ. Наконець одинъ парубокъ схопився зъ лавки, и сказавъ: „Ну, спасибô' вамъ, дѣвчата, за пѣсню! Вы намъ заспѣвали про козака, а мы вамъ про дѣвчину.“ И пôдобравши полы своеи свитки, кивнувъ на музыкъ, и пустився на въ присядку, приспѣвуючи веселу пѣсню:

„Галю, Галю чорнобрôва,
Чого въ тебе бровы криво?
На козака задивилась,
Тымъ брôвонька изкривилась!“

Продовженья пѣснѣ не було вже чути: музыка грянула въ-слѣдъ за удальцемъ; багато парубкôвъ выступило зъ дѣвчатами на-середъ хаты, и шумный танець закипѣвъ вихромъ. Танець кôлька разъ перемѣнявся: грали горлицю, козачка, и шумить и гуде; но музыка не умовкала, бо на мѣсце перестаючихъ паръ являлися другӣ и мѣнялися безъ устанку зъ новыми. Вечерницѣ розôгралиса; которӣ не танцювали то сидѣли по парѣ на лавкахъ и одно одному приспѣвувало любовныи рѣчи. Просторня хата була повно набита людьми; но отсе не було нѣкому помѣхою: усякій говоривъ своѣй любцѣ, що ёму хотѣлось, не боючись, щобы ёго хто не пôдслухавъ; и коли у кого пôдъ самымъ ухомъ роздавався голосный поцѣлуй, то се ёго вовсѣ не удивляло, и не кортѣло навѣть поглянути, бо пôдля него сидѣла ёго мила, ôдъ которои ôнъ таку саму получити мôгъ нагороду.

Скоро пôдоспѣли блины зо сметаною и солодка варенуха. Парубки и дѣвчата тѣсно обсѣли довгій стôлъ, и покрѣпившись сталися ще розгульнѣйшӣ. Танцѣ знову закружилися, а топôтъ и гукъ чути було далеко на улицю.

Любо-жъ було й Марусѣ сидѣти изъ своимъ Иваномъ, который державъ ѣѣ за руку, и такъ пильно глядѣвъ ѣй увъ очи, що ôдъ ёго зглядôвъ у дѣвчины ажъ душа таяла. Що ôнъ ѣй говоривъ, сёго вона опôсля и сама не пôймала, тому що розмовы пôдъ вплывомъ музыки зовсѣмъ не похожӣ на звычайныи; слова тӣ не слова: то друга музыка, понятна однôй тôлько душѣ; а якъ-бы все, що тогди сказано, переложити на повсюдневный языкъ, то мабуть выйшла бы така путаниця, що и найрозумнѣйшôй головѣ не розôбрати; тому-то такӣ рѣчи минають мôзокъ и лишаються въ памяти самого серця. Тямила тôлько Маруся ôдъ сёго вечера, що Иванъ говоривъ ѣй солодко, дуже солодко. Ôраднѣшъ пѣсень соловѣя, который проспѣвувавъ весну у ѣи садку. Яка вже свѣтла була тота мѣсячна нôчъ, коли вона бувало дивиться у ôкно и вслухуѣться у давнӣ переливы ёго голосочку; а ще свѣтлѣшъ, ще чуднѣшъ було у ѣи душѣ теперъ, коли милый Иванъ обôймивши ѣи шію гледѣвъ ѣй увъ очи своими карыми очами.

Змѣшаный говôръ гулящихъ, голосъ скрыпокъ и гудѣнья бубна, тупанья и цорканья пôдкôвъ мѣшаючись и заливаючи одно друге, обморочували розумъ и не давали ёму отямитися ôдъ забувки и помѣшати серцю у хвилевôй радости. Ôдсёго-то усѣ тутъ пôддавалися веселости такъ безжурно, буцѣмъ нѣхто зъ нихъ и не знавъ, що таке бѣда, и якъ гôрко буває порою жити на свѣтѣ; ôдсёго-то дѣвчата ôдъ самого обѣду вмоляли своихъ пань-матокъ пустити ихъ погуляти, а парубки и не вважали на те, що завтра изъ сходомъ сонця треба имъ братися до роботы, и прогулювали на вечерницяхъ часто по цѣлôй ночи. Тутъ була сповнѣшня забудка всѣхъ горестей и нуждъ не розлучныхъ въ жизни съ чоловѣкомъ, тутъ душа вырывалася съ клѣтки и гуляла на волѣ, не чуючи нѣякои тягости, игрива и легка якъ вѣтеръ. Коханья, жарты, музыка, пѣснѣ — чого-жъ еще хотѣти? Чоловѣкъ доволенъ зъ теперѣшнёго, а опьянѣлый въ шумнôмъ круженьи и музыцѣ умъ и не згадаѥ о будучôмъ.

Мѣжъ-тымъ кôлька парубкôвъ и дѣвчатъ, що перестали танцювати, збилися въ углу у тѣсный кружокъ, и взялися за страхопуднӣ розказы, безъ которыхъ, такъ само якъ и безъ пѣсень, не буваѥ вечерниць. Роздроченӣ музыкою и жартованьямъ чувства самӣ собою цураються истотного, а бажають якогось иншого стану, у которôмъ було-бъ имъ при-

вôльнѣще; довге моторошенья черезъ нôчъ утомляє розсудокъ, и будить ту темну сторону души, у которôй захованй таємничй обряды, якй являються намъ въ розгоряченôмъ снѣ, а глубока увага, зъ якою вслухуєшся въ чудовишнй преданья, въ нечоловѣческьй дѣла, въ незвычайныи явленья, наповняє голову якимся очарованьямъ, крôзь которого мраку все надприродне здається можливымъ. Пѣснѣ та отсѣ трѣвожнй розказы служать на селѣ будильниками души, безъ которыхъ вона могла-бы пôддатися жалкому заспанью.

„А кому сёгодня черга говорити казку?“ роздалося въ купѣ стовпленои молодежи.

„Ивану Костюченкови, Ивану Косюченкови!“ одвѣчало багато голосôвъ, а у-слѣдъ за тымъ вывели Ивана Костюченка на середину и поставили на круглый тренôжный стôльчикъ. Всѣ замовкли, щобъ дати ёму зôбратися зъ гадками.

„Що-жъ бы таке менѣ розказати вамъ!“ — зачавъ Костюченко, почѣхуючи собѣ чуприну: — „казки у мене нема готовои; хиба я вамъ розскажу быль, справдешню правду. Тôльки уже на-передъ прошу васъ, дѣвчата, не дуже заслухуйтесь; а то въ моёму розказѣ буде таке, що — еще чого доброго — тутъ-же померещиться кому тотъ, що ходить на козячихъ нôжкахъ — не при хатѣ споминаючи!“

„Ну, зачинай, зачинай; годѣ пужати!“ закричали дѣвчата, у которыхъ, ôдъ одвои отсеи напоминки, щось неначе холодне пролѣзло по спинѣ, и увобрязня мигомъ настроилась на все чудесне.

„Чи видите, мои красавицѣ“ — говоривъ Костюченко: — „сегôдня бувъ у насъ гôсть изъ далекои стороны, изъ за самого Днѣпра, да такій-же балагуръ якихъ я рѣдко и бачивъ: історія за історією такъ и льється у него, неначе зъ-заду хто ёму пôдшептує, та все такй страшнй та дивеснй, що вже хочъ якъ тягнуло мене на вечерницѣ, а за ёго розказами спôзнивсь и пôдоспѣвъ уже на холоднй блины.“

„Та говори-жъ быль швидче, а не блины!“ скричали опять нетерпѣливй дѣвчата.

„Буде и быль“ — спокôйно одвѣчавъ Костюченко: „ди, якй выскочки! Такъ-то, вы думаєте, и розказати не розôгнавшись! Послухали-бы вы самого нашого гостя; той поки розкаже що небудь страховижнѣго, то зъ-разу напужає такъ, що оглянутись назадъ страшно, а потôмъ уже якъ розколише языкъ то и вчуєте справдешню історію. Ну, такъ пріѣхавъ отсей то гôсть изъ-за Днѣпра, балагуръ чудный, якъ я сказавъ. А мôй батько, знаєте, и самъ майстеръ на роздобары. Отъ и розговорились объ тôмъ, ôдчого и якъ являються скарбы. Батько мôй говоривъ, що скарбы ôдкрываються сами изъ себе; а гôсть перечивъ, що не сами изъ себе, а по волѣ того, хто положивъ ихъ, и що скарбъ напередъ уже назначеный, кому ёго взяти; а нехай вôзьме ёго другій, такъ бѣды и не одчепиться. По сѣй то причинѣ ôнъ и розказавъ намъ тую быль, котору вы заразъ учуєте. Бувъ у нихъ колись-то давно ще за Днѣпромъ на Украинѣ великій панъ зъ Ляхôвъ. Зразу ôнъ, говорять, шлявся по свѣту дрантивымъ шляхтичемъ и служивъ за кусокъ хлѣба; а пôсля наразъ не знати съ чого розбогатѣвъ, и стався такимъ дукачемъ, що пошукати! Ну, якъ зробився паномъ, и накупивъ собѣ людей, то взявъ и всѣ панськй химеры: людей бивъ, мучивъ, зъ молодыхъ дѣвчатъ знущався, а парубкôвъ державъ у такôй нагальнôй роботѣ, що не знали вони, що божій празникъ, и не було имъ ôдъ него промытои воды. Зъ ранку до вечера будинки сёго пана ходили ходоромъ ôдъ танцѣвъ та игрищъ: наѣдуть бувало до него Богъ знає ôдки и Богъ вѣсть якй люде: повенъ двôръ коней та кованыхъ возôвъ; бушують, пьянують, а пôсля якъ-разъ щезнуть, такъ що й духу ихъ не чути, а панъ остаєся одинъ въ своихъ будинкахъ, и грызе бѣдный народъ до нового бенкету. А по при будинокъ доброму чоловѣкови страшно и пройти, бо зъ ôконъ ёго вѣявъ якійсь діяволській холодъ и выставлялись не-людськй роги. Говорять однакъ-же, що на конець своеи жизни ôнъ присмирѣвъ було; страшнй гостѣ перестали до него заѣжджати, и ôнъ просиджувавъ цѣлыми днями похиливши голову на стôлъ. Выдко, приходилося до розплаты молодцеви! Наконець, одвои ночи, коли на небѣ гремѣла страшна буря, прилетѣла на крышу ёго будинкôвъ величезна сова, и завыла такъ, що и грôмъ не заглушавъ зловѣщого ѣи голосу. Въ тую нôчъ нечестивый панъ и пропавъ; чортъ прилетѣвъ до него въ видѣ совы, и взявъ ёго душу у пекло. А що у него не було нѣ роду нѣ племени, то мужики, подумавши та погадавши, рѣшили — поховати ёго самого, и щобъ не поганити православного кладбища, зарыли ёго надъ рѣчкою на такôй кручѣ, що голова крутиться, якъ глянути въ низъ. Збувшися лихого пана, стали люде жити, всякій день дякуючи Богу. Хочъ и носились по селу вѣсти, що панъ ходить по ночи зъ свѣчками въ рукахъ и на головѣ, та гримає до своихъ будинкôвъ, у которыхъ нѣхто не вмѣвъ сидѣти; та вже-жъ мертвый не всѣмъ такій страшный, якъ живый. Гнеть за него и зовсѣмъ слухъ пропавъ. Минуло багато времени, мабуть чи не сто

лѣтъ. Панъ не приходивъ; и тôльки на досвѣткахъ яка-небудь старуха розказувала, що маленькою чула про лихого пана съ жовтыми вусами, червоною пикою и очима якъ у вола. Якъ ось промчалась мѣжъ народомъ чутка, що за селомъ надъ кручею, де ёго поховали, горить ночію девять огнѣвъ, и що тамъ має закопаный бути великій скарбъ. На скарбъ-то, бачишь, хто-бъ неполакомивсь? та чи багато такихъ смѣлчакôвъ, щобъ пôйти у глуху пôвнôчъ на кручу, зъ которои лукавому треба мимоходомъ трунути лôктемъ, щобы добрый чоловѣкъ полетѣвъ у воду? А треба-жъ конечно одному копати, а вже двомъ-трёмъ душамъ то скарбъ не дасться, — такъ сказали знаючй люде. — Довго нихто не осмѣлювався ити добувати грошей; а далѣ найшовся одинъ смѣлчакъ, которому видко жизнь була не такъ дорога якъ другимъ, тому, що ôнъ бувъ сирота. Взявъ зъ собою пять людей, безпечныхъ парубкôвъ, и поставивъ ихъ за селомъ коло фигуры, на те, що скоро бы ёму случилася яка бѣда, то на крикъ ёго вони приспѣли-бъ ёму на помôчъ, а самъ взявши рыскаль и закуривши для смѣлости люльку, ôдправився на кручу за скарбомъ. Пôднявшись на гору уздрѣвъ ôнъ стотно девять огникôвъ, що горѣли на самôмъ краю пропасти. Нôчъ темна, рѣзькій вѣтеръ свистѣвъ на полю; въ-низу шумѣла рѣка, все небо заволоклось хмарами. Якъ тôльки подôйшовъ ôнъ до самыхъ огникôвъ, заразъ вони погасли; но ôнъ уже встримавъ на тôмъ мѣсцѣ рыскаль, и сей-часъ взявся до роботы: глыбы ôдкопанои землѣ скачувались въ рѣку, и въ рѣцѣ роздавався такій плескъ, що ёго всякій разъ задирало по шкурѣ. Ажъ-ось рыскаль стикнувъ о щось тверде а въ неборака еще грôмче стукнуло въ серцѣ. Ôнъ прочиствивъ землю, и увидѣвъ великій котелъ, накрытый круглою покрышкою. Пôдоймивши ѣѣ на-силу обѣручъ, уздрѣвъ ôнъ що въ котлѣ повно срѣбла, и попавъ у таку радость шалену, що забувъ и страхъ свôй, и кинувъ тяжку покрышку изъ всёго розмаху въ рѣку; и рѣка обôзвалась ёму уже не плескомъ, а якимось страшнымъ хохотомъ. Да ёму вже було не до того. Набравши на всякій припадокъ въ шапку грошей, побѣгъ ôнъ до своихъ товаришôвъ, щобъ разомъ вытащити изъ землѣ котелъ, и перенести въ село. Тôлько що спустився зъ горы, ажъ тутъ передъ нимъ щось у бѣлôмъ: лице все синє, жовтй вусы и очи якъ у вола. Сирота пôзнавъ злого пана, крикнувъ ôдъ страху и побѣгъ въ другу сторону; но панъ и тамъ передъ нимъ, — стоить землѣ не тыкається. Ôнъ кинувъ шапку зъ грôшми и закрывъ очи: тôлько чути, якъ ôнъ зареготавсь на все поле не чоловѣчимъ смѣхомъ, коли у ногахъ ёму бренькнули карбованцѣ. Ôдкривъ очи: панъ передъ нимъ, одвернувшись ôдъ него пустився ôнъ бѣгти у село: панъ въ одинъ мигъ станувъ передъ нимъ зъ своими страшными очами, — несеться по верхъ землѣ, вѣтеръ одвѣває на-бôкъ єго бѣлеє покрывало, а нерухомй очи все и гледять на бѣдного сироту! Пôдбѣгши до фигуры, де парубки мертвымъ сномъ всѣ спали, кидаєсь бѣдный сирота на колѣна, обôймаэ хрестъ руками, и чита якй знавъ молитвы; панъ не боиться и молитвъ, дивиться на него своими великими очами, и усмѣхається такъ, що у неборака серце неначе иголками коле. На послѣдокъ голова ёму стала крутитись, очи отуманѣли и ôнъ упавъ безъ памяти на землю. Коли пôдоймили ёго на другій день, ôнъ помѣшався въ умѣ, и не пригадувавъ собѣ нѣчого о минувшôй ночи. Но якъ приходивъ до памяти, то розказувавъ все подрôбно: якъ ôнъ копавъ, якъ пострѣчався съ паномъ, и якъ не мôгъ нѣкуди ôдъ нёго втечи. Потôмъ знову зачинавъ плести, кричати не своимъ голосомъ, рватися зъ хаты, неначе за нимъ гонить, а помучившись такъ зъ недѣлю, оддавъ Богу и душу. Отъ-таке, дѣвчата!“

(Д. б.)

КНЯЗЬ ЮРІЙ БЕЛЗКІЙ.

(Продовженье.)

XXII.

Юрій князь Белзкій вразъ съ сыномъ своимъ Іоаномъ и по всей вѣроятности съ своимъ дворомъ, и придворнымъ имѣньемъ вступився зъ Белза, еще року 1388.*) Ôнъ вступивъ въ службу Витольда Кейстутовича, который въ той часъ обытавъ въ Луцку. Той володѣвъ землею Берестейскою и Городненьскою.**) Землю Городненьскую бувъ давъ Витольду Ягайло въ додатокъ до землѣ Берестейскои, бы тымъ вынагородити его за отнятье княжества Троцкого, которое давнѣйше отецъ Витольда Кейстутъ державъ, и которое яко ôтцѣвство Витольду Кейстутовичу приналежало.

Витольдъ не довго по соединенью Литвы съ Польщею ставъ негодовати на Ягайлу; разъ для того, що Ягайло не єго, но менше уталантованого, и пристрастного брата своего Скиргайла поставивъ надъ цѣлою Литвою и сдѣлавъ го Великимъ княземъ Литовскимъ и пôдчинивъ ему Витольда, а по другій разъ длятого, що не сповнивъ всѣ обѣцянки, якими еще р 1384 бувъ Витольда ôтволѣкъ ôтъ союза съ ординомъ нѣмецкимъ и не выповнивъ условія, за котрыми зъ Витольдомъ примирився.

---

*) Dlugosz.

**) Narbuta dzieje narodu Litewskiego T. V.

Ягайло подозрѣвавъ Витольда о тайнй якісь пляны и замахи, особенно ôтъ того часу, коли Витольдъ войшовъ въ пріязнй сношенья съ великимъ княземъ Московскимъ Василіемъ, заручивши тому въ городѣ Луцку доньку свою Анастазію. Догадуются,*) що Ягайло посунувъ свое подозрѣнье такъ далеко, що Витольдови казавъ выѣхати зъ Луцка и призначивъ ему городъ Крево на мешканье. Ту Витольдъ зôбравъ своихъ приверженцѣвъ, котори ему присягою до вѣрности обовязалися и стягнувъ много охотникôвъ зъ пôдчиненыхъ ему повѣтôвъ Гродненьского и Подлѣского, и покусився обвладѣти головнымъ городомъ Литвы Вильномъ въ той часъ, коли Скиргайло выѣхавши ôтси, перебувавъ въ Полоцку. Витольдъ ôтпертый горожанами ôтъ Вильна, повернувъ въ свою землю и вразъ зъ своимъ дворомъ до Городна перенѣсся. Скиргайло пôславъ до короля Ягайлы о помôчъ, и приготовлявъ вôйска, щобы ударити на Городно. Витольдъ шукае союзника такожъ и обваровавши городы свои достаточно и обсадивши тіи Литовцями, выходитъ зъ Гродна, и удаеся до Прусъ, де молитъ о принятье и помôчъ майстра ордина нѣмецкого Цолнера. Витольдъ вступивъ въ землю ордина съ передпріятьемъ, щобы за помочію ордина розпочати бôй съ Ягайломъ и Скиргайломъ, щобы выперти Скиргайла зъ Литвы и заволодѣти цѣлымъ княжествомъ Литовскимъ.

Товаришили Витольду до Прусъ, его власна жена, братъ, два сынове, шуринъ Витольда, князь Смоленській и князь Белзкій Юрій, вразъ съ своимъ сыномъ Іоаномъ.**) Такъ жертвували тіи князѣ Юрій и Іоанъ, отець и сынъ, свôй маетокъ и всѣ имъ еще оставшіися средства, ба навѣть своѣ особы Витольдови въ тôмъ намѣренью, щобы всперти того князя противо Ягайлови, который такъ несправедливо бувъ имъ дѣдицтво и ôтцѣвство ихъ, т. е. княжество Белзкое ôтнявъ. И такъ князѣ и ихъ бояре послѣдовали въ великимъ числѣ Витольдови, и сей князь не яко изгнанникъ, но яко можный владѣлець совокупившій всѣ противнй Ягайлу елемента Литвы, явився гостемъ на земли ордина и прибувъ до головного ихъ мѣста Мальборга. Рыцарѣ приняли тыхъ гостій съ приналежною честію. Они були радй Витольдови, бо за помочію тою надѣялися розôрвати едность Лытвы съ Польщею, и пріобрѣсти Жмудь, т. е. область, которая граничила съ землями нѣмецкого ордина, о которую рыцарѣ ôтъ давныхъ уже лѣтъ покушалися.

Въ Гроднѣ передводивъ охотоникамъ и козакамъ Витольдовымъ князь Іоанъ Гольшаньскій.

Началась лютая война — рыцарѣ послали Витольдови збройніи силы, съ которыми соединились охотники и порядочнй полки Витольдовй, собулись строгй опустошенья Литвы за майстра нѣмецкого Цолнера и того наслѣдника Валенрода, — и черезъ два лѣта 1391 и 1392 продовжалася. Король Ягайло пріѣхавъ особисто до Литвы съ помочными полками, связався съ князями Мазовецкими, съ княземъ Поморскимъ и проч., ступивъ на городы Витольдовй, злобувъ тіи, именно: Гродно, Бресть, Каменець полѣскій и проч. Іоанъ, князь Гольшаньскій потерявши бôльшую часть полкôвъ довженъ бувъ уступитись зъ Литвы и уходити до Прусъ, де, якъ мы видѣли, бавивъ Витольдъ съ родиною съ князями и боярами своими. Ягайло ôтнявъ пристрастному Скригайлови достоинство велико-княжеске въ Литвѣ, а въ мѣсто того вручивъ велико княжескую власть розумному и енергичному молодшому брату своему Александру Виганту.

Ôтъ часу до часу рыцарѣ вразъ съ Витольдомъ нападали землѣ Литовскіи, зъ которыхъ приверженцѣ Витольдовй день въ день въ слѣдствіе взмагаючогося притѣсненья выходили. И такъ до 2000 особъ, Витольда пріятелѣвъ и сподвижникôвъ, прибували въ Прусахъ. Рыцарѣ утримували и живили тыхъ своимъ коштомъ. Рыцарѣ роздѣлили благородныхъ гостій по замкахъ, будьто для легшого пропытанья будь для лучшои стражи надъ ними. Такъ то Юрій Белзкій вразъ съ сыномъ, Иванъ Гольшаньскій и проч. дѣти, жена, шуринъ Витольда служили рыцарямъ въ закладъ, що Витольдъ додержитъ вѣры закону и выповнитъ всѣ сдѣланй обѣцянья. Родина обытала въ Бартенштайнѣ, Юрій Белзкій и Иванъ Гольшаньскій въ Морунґенъ и пр.**)

(Д. б.)

Примѣтка. Въ Ч. 22. стор. 198. дѣльница II. строчка 4 вмѣсто Теодору Любартовичу просимо читати: Теодору Даниловичу; потôмъ дѣльница II. строчка 13 вмѣсто: Теодора Острогского, прошу читати: Теодора Даниловича Острогского.

ХТО НЕ ЛЮБИВЪ.

Розказане.

(Дальше.)

Отъ такъ я собѣ живъ тихій, ставъ съ часомъ якійсь самотючій, бо й нащожъ минѣ кого еще було, коли я де не сѣвъ, де не бувъ, моя чорноброва Зося коло мене. Та кобы хоть було й кому серце выляти, та сказати, що минѣ отъ сякъ, або такъ, тобы й легше — колижъ бо нѣ!.... Батькови сказати годѣ, и матери не повѣмъ, и съ товаришами я не схожуся. Нащожъ минѣ кого, коли я зъ нею усе а все.

Прійшла зима, засыпалася снѣгами, землиця убралася неначе въ кожухъ новый, бѣлый — бо на дворѣ люта ажъ скрегуча, така туга студѣнь. Я собѣ й въ зимѣ одинъ. Самъ, за нѣкого непытаю, пôйду поплетуся, отъ де за заяйцемъ побреду, а прійду до хаты, я знова однакій, якъ и бувъ, мовчу та свою думку думаю. Минѣ нѣчого не хибувало, я здоровъ бувъ, а прецѣнь я ставъ марнѣти, и якось дивно минѣ було самому зъ себе, що моѣ лицѣ поблѣдли, запали.

Якось стали й родичѣ уже мѣркувати, та все а все нишечкомъ щось собѣ радили; а мати, хоть неразъ мене сытае, що минѣ, чи не слабый я, я кажу все, що минѣ нѣчо, я здоровъ.

Разъ у недѣлю, десь недовго передъ рôздвомъ сидѣли мои родичѣ въ покои, та мабуть, забувши, що я въ другôмъ и чую що они говорять, зачали бесѣду про мене. —

---

*) Narbuta dzieje narodu Litewskiego T. V. Str, 434.

**) Voigt Geschichte Preusens T. III. p. 267.

*) Narbuta dzieje narodu Litewskiego T. V. Str 462.

Батько ходячи по покои зачавъ пытати:

„Незнати, що хлопцеви сталося, десь нѣчого не озьмеся, пôйде де треба, а бôльше нѣ на волосъ. Сидить и пôвъ дня та думає. Мусить слабый бути. Отъ клопôтъ; а що зробимо матко?. .“

„А говори! не слабый ôнъ, нѣчо ёму й не є, тужить, та й отъ змарнѣвъ. Таже я тобѣ казала, що ôнъ минѣ нагоноворивъ за тую Зосю. Мусить ладна дѣвчина бути и лепська та й не диво, сли хлопець задивився такъ дуже на ню;“ розговорювала мати такъ.

„А чомуже не скаже, що оно сякъ та такъ?“

„Чекаймо сего, то ôнъ и за рôкъ не уповѣсть — де, де, я вже ёго пытала. Якъ лише накину словечко бодай одно объ Зоси, а ôнъ, наче що ёго перепудило, лише жахнеся, тай одôйде. Видишъ, то вже така молодь тота, зъ такимъ то она крыеся.“

„А щожъ пораджу коли некаже?“ — знову батько запытавъ.

„Отъ хиба“ — каже мати; „прійдуть рôздвяні свята, поѣдь зъ нимъ, будешъ видѣти; ôнъ повеселѣє, увидишъ — що потому далѣ, порадимося.“

Учувъ я тую бесѣду; а минѣ, якбы камѣнь упавъ зъ серця, такъ наразъ весело стало, що побачу мою Зосю.

Уже годѣ було минѣ тыхъ святъ и дочекатися. Я кождый день собѣ значивъ, и кождый день я личивъ, и рано и вечеръ, що уже близше. Наразъ и зо всѣмъ иншій зробився десь все вже мене и заньмало, и говорлившій ставъ я.

Ажъ прійшло вже до рôздвяныхъ святъ. — Саме рôздво припадало у недѣлю.

Въ суботу на самъ святый вечеръ посѣдали мы у четверо, бо ще запросили до насъ лѣсничого абы до пары насъ было, мирно и святочно, та говоримо собѣ, за що прійде на бесѣду. Але батько мôй виджу, щось на гадцѣ має, сказати— я вже й знавъ, що певно за ѣзду.

„Ну,“ каже батько, „чуєшъ хлопче, мы позавтрю поѣдемо въ гостѣ.“

„Де?“ — я цѣкаво спытавъ.

„Ты вже знаєшъ де, — ты вже тамъ гостивъ. Прилагодижъ все, якъ знаєшъ, най те буде твоє дѣло.“

А минѣ, що то й казати: таже я лишъ того чекавъ, минѣ й спанья не було въ ночи, и супокою въ день — мене ажъ перло гнало, и свято забувъ, а все лагодився я.

„Чи не у свальбины?“ пытавъ мене скôлька разъ слуга.

Розказувати за дорогу, якъ мы зъ батькомъ ѣхали, нѣщо; звычайно ѣхалося, якъ кождый ѣде, коли ёму сего треба.

Вечеромъ уже зробилися мы передъ обѣстьямъ нашого пріятеля. Зо двору видко було, що тамъ рясно освѣчено, и передъ ôкнами пересувалися хохячй, мабуть гостѣ и чути було, якъ ôдходили дверѣ та заходили одъ кôмнатъ до сѣній. Задзвонивъ нашъ голосный дзвонокъ ôдъ санокъ а наче скликанй указалися головы до ôконъ, цѣкавй, хто загостивъ. Небавкомъ бачили мы свѣтло въ сѣнёхъ, уже й на ганку ставувъ зъ свѣчою въ рукахъ нашъ газда, и гладивъ вусъ мѣтластый, радъ бувъ, що єще новй гостѣ.

„Просимо, просимо — гостѣ! — бодай здорови!“ зголосивъ и призиравъ, хто загостивъ. Пôзнавъ насъ.

„Ай, ай! Боже милый, я нынѣ зовсѣмъ щасливый!“ Уже й бувъ коло насъ, витавъ сердечно, помôгъ злѣсти зъ саній, самъ незнавъ, якъ бы насъ пріймати. Такôй майже гнавъ насъ передъ собою.

Минѣ серце билося и метало, якъ тота рыбка на вулцѣ. Якъ она, голубка, урадуєся, скоро мене побачить, она не буде знати, якъ мене витати. А я обѣцявъ ѣй на памятку що привезти, та забувъ на смерть за те. Буде заразъ пытати, що я скажу? Чей не буде гнѣватися.

Увôйшлы мы, якъ своѣ, газда насъ увѣвъ, дивимо: гостій є доволѣ. Газдиня заразъ такожъ коло насъ уже була, лише десь не бачу Зосѣ. Пустивъ я окомъ по гостяхъ глядіу Зосѣ, за котрою я такъ туживъ, нема ѣи; пытати не ялося одразу — чей она надôйде. Правда, доки мы розверли зъ себе кожухи и розгостилися, зъ другои свѣтлички, де чути давався смѣхъ забавы, выйшла и Зося.

Зъ нею разомъ, по пôдъ руки выйшовъ гладкій молодець, ладный, уродливый хлопець, чистѣсенько убраный, зъ ладнымъ вусикомъ чорнявымъ.

Незнаю чому, я занѣмѣвъ, и Зося лише легонько кивнула головкою, кажучи „Якъ же маєтеся?“ — почервонѣла ан лици, и нѣбы нагадалася, приходячи до мене съ тымъ паничикомъ, указала на мене: „Сей панъ сынъ татового пріятеля.“ Паничъ шарпнувъ нôжкою, я ôддавъ ёму нѣмый поклôнъ, и некажучи хотьбы одно слово, обернувся межи старшихъ людій.

Зачалася бесѣда широка и жива, однй се, другй те розказували, я слухавъ и не слухавъ, я самъ незнавъ, що зъ собою зробити.... Чого я такъ тѣшився, що ту буду, що ѣи побачу; вѣрте; кобы не стыдався бувъ я, булибъ слёзы певно зъ очій линули.

„Якъ же маєтеся“ — лише тôлько мене умѣла запытати, а що она впередъ говорила!. . . . А теперъ, чую я добре, зъ тымъ, якимсь,видко, гладуномъ, паничикомъ свѣтлымъ, такъ пріязно розмовляєся она — ба, що й чую — они собѣ ты кажуть!. .

Я недумавъ бôльше нѣчого, а казавъ и тымъ менше,— мене видко тамъ нетреба було. Укажеся далѣ завтра попобачимо! — (К. б.)

ЗБИРАНЬЯ ЗАБЫТКОВЪ УСТНОИ СЛОВЕСНОСТИ.

У насъ є приповѣдка народня, которои мысль була закладнымъ каменемъ старо-гречеськои мудрости, и доки сёго свѣта, не перестане бути истиною. Ся истина сформулована по-нашому звязькими словами: „пôзнай себе, буде съ тебе.“

Не станемо теперъ читати наше розумованья о философіи, анѣ навѣть о философіи народнѣй, яку на ученôй ретортѣ вытягнути можна бы зъ богатого скарбу нашихъ приповѣдокъ народнихъ. Намъ теперъ по просту дѣло у тôмъ, щобъ сесю выще наведену вѣковѣчную истину призначити до единичнёго случаю, ôдъ которого залежить щасливый успѣхъ и проведенья въ жизнь тои нынѣ всеобôймучои и всемогучои гадки, що называемъ народность.

Якъ кожный чоловѣкъ мае свое призначѣнья на свѣтѣ, такъ и кожный народъ. Чоловѣкъ не знаючій самого себе въ повнôмъ значеньи сёго слова, не знаючій своего достоинства, своихъ силъ физичнихъ и моральнихъ, своихъ хибъ и недостаткôвъ, буде выповняти завданья своего житья якъ махина, а не яко розумна истота. Его праця не принесе добра нѣ ёму самому, нѣ другимъ, такого, яке принести повинна, бо той не пôзнае нѣколи: на що ôнъ? хто незнае: хто ôнъ? Ему конечно треба знати, що ôнъ, яко единиця, е осередкомъ людського міра, и що лишъ тогдѣ ёго праця буде справдешно людська, коли вонаноситиме на собѣ клеймо ёго самовѣжи.

Народъ собѣ такожъ единиця, и стоить по серединѣ межи единицею-чоловѣкомъ и единицею-людськостію; бо и що-жъ е сей цѣлый міръ появôвъ, якъ не складомъ единиць одна другу обôймаючихъ?— Пôдъ вплывомъ идей своеи добы сказавъ було Карамзинъ: „народное ничто передъ человѣческимъ.“ Воно по-трохи правда, бо такъ само сказати можна: одинъ чоловѣкъ е нѣчимъ супротивъ цѣлого народу. Но чи годиться такъ казати? Нѣколи! Чоловѣкъ е одною зъ единиць, складаючихъ народъ; народъ же складовою единицею всеи людськости. Все мае свое призначѣнья: всякій чоловѣкъ свою цѣль, всякій народъ свое пôсланство. И одно и друге повинно розвиватися на свою питому стать, стремити до самопôзнанья, дѣяти свободно, розумно, по-людськи, если слово людськость не мае бути порожнымъ гуломъ, — найвышій идеалъ земській, идеаломъ темноты, рабства, махины!— Правда, е у насъ люде, котрѝ буцѣмъ пародіюючи Карамзина: „малорусьское ничто передъ русскимъ, передъ славянскимъ,“ хотѣли бы ôдмовити намъ нашу народность зъ ѣи великимъ пôсланствомъ у словянському у людському мірѣ. Богъ зъ вами! Мы знаемо, що для тои Руси, для тои Словянщины наша Мала-Русь такъ конечна, якъ одинъ изъ пятёхъ змыслôвъ въ организмѣ людського тѣла. Мы въ-повнѣ знаемо важность Словянщины, важность Руси, и для-того то мы зовсѣмъ пôймили идею малоруськои народности, — для-того и вважаемо розвôй народности вь ѣи питомыхъ границяхъ головнымъ завданьемъ нашого пôсланства яко складовыхъ единиць, яко частинокъ сёго-жъ народу.

Дѣлаючому народови конечно потреба знати себе самого, або̂ инакшими словами: той, хто мае званья дѣлати для народу, повиненъ на-скрôзь его знати. Знана-жъ рѣчъ, що першими, на которыхъ лежить обовязокъ, працювати въ проспѣхъ народу, суть тіи сыни ёго, що осягнули выщій ступень духового розвою, — ёго интелигенція. А якъ же воно мается съ тою интелигенціею у насъ? Жаль казать, та нѣгде правды дѣти: — вона своего народу не знае, вона одродилася. Чуже образованья зробило зъ неи интелигенцію космополитичну, отже не зовсѣмъ сама вона собѣ у тому винна; но ѣи обовязокъ буде, теперъ опять зближитись до народу, пôзнати ёго, статись народнёю.

Уже зъ тои самои причины, що всѣ, которѝ були такъ щасливѝ доступити высшого ступеня духового розвою, вынародовляются повинни мы звернути нашу увагу на тіи способы, якими пôзнается народъ. Нѣщо на свѣтѣ не причиниться до застановленья сёго лиха, якъ пôзнанья своего народнёго достоинства. Досгойнѣ мае свôй початокъ въ самôмъ дусѣ людськôмъ; а духъ пôснается тôлько по дѣлахъ своихъ. Хотячи познати достоинство нашого народу неможемо тее инакше учинити, якъ тôлько вывченьемъ его исторіи, и его теперѣшнёго быту, а до того найблизшимъ середкомъ е сама народня словесность, яко змысловый пробліскъ незмыслового духа. Если у насъ говориться о словесности народнôй, то розумѣти належить не словесность письменну, тôлько устну, яка зъ-поконвѣку выроблялась въ самôмъ народѣ, — бо письменния до найновѣйшихъ часôвъ у насъ небула народнёю.

(Д. б)

ПЕРЕПИСКИ.

„До всѣхъ ш. пренумерантôвъ загально.“ Нагоджуеся воно при найлѣпшôмъ порядку безъ нашои вины, що недоходять поединокѝ числа часописи.

Понеже хочемо дôйти конця тому нерядному доходженю часописи, отже просимо Ш. П. передплателѣвъ, щобы були ласкавѝ рекламаціи заразъ въ пару день по неодержаню послати и незатягати тіи, такожъ въ рекламаціяхъ тыхъ або число своеи адресы або почту одôбрну призначити. Лише такимъ дѣломъ зможемо дôйти причины неладу и тому порадимо.

Рекламаціи незапечатани безплатни. Ш. передплатитель, котри не повну передплату въ переднѣйшихъ пересылкахъ зложили, будуть ласкави, при теперѣшнôй залишне доповнити. —

Зъ нынѣшнымъ числомъ зачинаеся третое чверторочье нашои часописи. Тыхъ п. п. передплателѣвъ, котрѝ хочуть далѣ часопись нашу держати, просимо завчасно передплату переслати, абы якои перервы не було, понеже безплатно неможемо бôльше, лише два числа дати.

Редакція.

Часопись Вечерницѣ выходить що четверга у Львовѣ.

Цѣна передплаты

Для Львова за рôкъ 4 р. 50 кр. за пôвъ року 2 р. 30 кр за чверть року 1 р. 20 кр.
По-за Львôвъ „ 5 .. — „ „ 2 „ 60 „ „ 1 „ 40 „

Передплату ôдбирае: Редакція Вечерниць пôдъ ч. 178-мѣсто у Львовѣ.

Одвѣчальный редакторъ Федоръ Заревичъ. Въ печатни Института Ставропигійського.